

febrer ~ març 1.978

LA FEMOSA

ARTESA
DE LLEIDA

index

	Pàgina
INDEX	.3
PARAULES	.4
PÒRTIC	.5
L'ESPORT	.6
<u>FULL D'HISTÒRIA</u>	
EL CASTELL I LES MURALLES D'ARTESA i CARTA DE POBLACIÓ DE MIRÓ DE TURVABÍ	7-8-9-10-11
CONTESTA A ELS "JOVES AGRICULTORS" (Pel seu escrit del 19 de Gener)	12-13
EL TEATRE DEL NOSTRE POBLE	14-15
LLIBERTAT D'EXPRESSIÓ	.16
NOTA	.17

paraules

*Paraula a paraula,
com demanant caritat,
he anat aprenent d'idioma.*

*Paraula a paraula,
dia a dia, estona a estona,
com si no l'hagués mamat,
he anat aprenent d'idioma.*

*Paraula a paraula
he llegit, de la Pàtria,
full a full la seua història;
paraula a paraula,
he conegut els moments de glòria,
els moments de planys, represió i de ravia...
I els guardo a la memòria.*

A.C.

Ara es nota un creixent interès dels artesencs pels afers municipals i això, és clar, momés és degut a aquets temps nous en què vivim inmersos dins d'un pròcés democratizador. Aquesta tènue democràcia, ha fet possible un inici de politització, o si es vol, de conscienciació dels artesencs. Ara estem, més que mai, predisposats a interessar-nos de com rutlla l' Ajuntament, i a fer preguntes que mai ens hauria passat pel magí de fer-les. Ara, el artesencs fen rotllanes per a parlar de política, per a criticar o denunciar coses que no ens han agradat. Ara però, els artesencs no trobem bé d'haver callat tants anys.

Tot això que dèiem s'ha reflectit en la passada Reunió de Poble, convocada per l' Ajuntament (pressionat per aquest canvi de "passivitat" de la gent del nostre poble). En aquesta reunió que, dins de la història d' Artesa, només pot comparar-se (passant-hi d'un bon tros) amb les reunions triomfalistes dels primers anys en què el malaguanyat Salvador Jové era president de l' "HERMANDAD SINDICAL". Es va perfilar-se aquets interès dels artesencs per les coses del poble. Per altra banda i per primera vegada (això caldria subrallar-ho, ja que representa, també un canvi de mentalitat) eren bastantes les dones que eren presents a la Reunió.

No caldria ni dir que, des d'aquets Butlletí fem vots perquè aquets inici de democràcia creixi al mateix temps que creix també la preocupació per les coses del nostre poble.

l'esport

Amics i socis de "LA FEMOSA":

Ens trobem per primera vegada, en aquest article, que vol ser una iniciació de les cròniques esportives a les pàgines del butlletí informatiu de "LA FEMOSA"

Bé, posem-nos dins del meu tema. Us he de dir que a Artesa s'està portant a terme una sèrie d'esforços per a què el FUTBOL tiri endavant. Fins ara els resultats són bastant bons ja que comptem amb més d'onze jugadors i un passat d'anar amb el "fanalet roig" de la cua, a quasi la mitat de la tanda classificatòria. Tot això fa que hom tingui algunes esperances per al futur del fútbol d'Artesa, però quan tot anava bé, ha arribat el llop i ha fet malbé tota una gran obra. Així veiem com un bon senyor de Lleida ve ací per a què li fitxin a dos "valors" del F.C. Artesa. ¿Què passarà?

Jo, personalment, estic en contra d'aquests fitxatges, ja que podria ser la ruina total de la carrera que porten aquets jugador d'Artesa; doncs us he de dir que el C.F. Rumor és un equip potent de Lleida, el qual, en no tenir socis, es manté gràcies als fitxatges que fa a mitja temporada, enportant-se una petita quantitat del que donen els altres club als seus jugadors amb fitxa. Crec que un ha de tenir el dret a informar una mica del que és aquest Club.

I per últim he de dir que l'equip infantil va al cap de la classificació, molt ben portats pels seus directors i entrenador. Hi ha unes bones figures que, d'aprofitar-se bé, podrien animar molt al Club.

Bé, espero que en propers articles us pugui informar d'una manera més objectiva.

Joan Paris

EL CASTELL I LES MURALLES D'ARTESA

Els mots Portal i Castells són de per si termes evocadors d'estructures medievals. Són topònims que per si sols en donen notícies de construccions que existiren algún dia en el nostre poble, del qual no teníem cap element material per a justificar llur existència, per a provar en una paraula que quan suposàvem l'existència d'un castell o unes muralles a Artesa no anàvem gens desencaminats del que fou en la realitat.

Quan en unes ratlles més amunt he dit "teníem cap element material" no m'he equivocat. Avui, per fi, tenim elements, encara que escassos, per a justificar l'existència del castell d'Artesa i de les muralles i de passada donar la raó als que desde sempre creient en els topònims havien intuït llur existència.

Els elements en què ens basem per a donar com a segura la seva existència són uns documents trovats a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, no fa pas massa temps, en els que són mencionats ambdós termes varies vegades. En aquets documents no es menciona llur situació o l'estat en que es trovaren o d'altres coases que podrien tenir molt d'interès per a la investigació distòrica.

EL CASTELL

En aquests moments tenim al nostre poder dos documents que anomenen al terme castell, dic en aquests moments perquè no podem descartar la possibilitat de que en una pròpera estada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó ens surtin nous documents que ens donin raó del castell.

Cronològicament situariem en primer lloc, pel que fa el documents que fan referència al terme castell, un que pertany a l'any 1259 en ell podem llegir "Pere Balaguer i sa muller Bernarda veneren a Francesc una casa que tenian dins lo CASTELL D'ARTESA per preu de 34 sous jaquesos..." Com podem veure només fa menció aquets document del terme castells, no ens aporta cap mes dada que ens pugui servir per a imaginar-nos o fer-nos-en idea.

El segon data del 1360 pertany a l'apartat de Sant Joan de Jerusalem, secció 2na. Armari 11, lligall 1, està inclòs dins un quadern de comptes generals de la Cambra de Gardeny, ocupa les pàgines 19 verso i 20 recto. Aquest document és un inventari dels utensilis del castell d'Arte-

sa, segurament que fou fet quan els bens que l'ordre del Temple tenia al nostre poble passaren a l'ordre de l'Hospital. Ya que en la documentació que hem pogut trobar hem constatat que fins a aquesta data quan mencionen els documents a Artesa diuen " en la vila d'Artesa del Temple". i a partir d'aquest moment (1360) diran " en la vila d'Artesa de l'Hospital". Aquest document tant per la seva importància com per la seva extensió, el reproduïrem en un proper butlletí, ja que la seva reproducció aquí aniria mes enllà dels límits que ens hem posat en escriure aquestes ratlles.

Aquests dos són els únics documents que fins ara hem trobat, que ens parlin del castells, no són gran cosa però crec que poden servir junt amb el topònim que encara avui es conserva per a justificar la seva existència. Encara que potser que aquesta estructura que en el documents s'anomena castells no correspongui a la que nosaltres tinguem a la imaginació.

LA MURALLA

Si del castells només teníem dos documents, de la muralla en tenim més documentació, concretament quatre documents, de moment i només són cites que es fan de les muralles però crec que igual con passava amb els del castells són prou interessants com per a que hi parem esment.

Cronològicament situariem en primer lloc un que data del 1228, tracta d unes cases d'Artesa donades a la muller d'Arnaldo de Rocafort. Cap a les darreres ratlles del document, concretament quan parla dels veïns i afrontacions de les cases podem llegir:...."afronta les cases sobredites d'una part en les cases de Ferrari de Torres, de l'altre en les cases de Ramon de Torres, de l'altra en lo camí de la vila i de l'altre en la muralla..."

Cronològicament en situariem, en segon lloc, un del 1259, que ja hem citat abans quan parlàvem del castell. En ell i també en les darreres ratlles podem llegir: ..." Afronta d'una part en la muralla, de dos parts ab dits venedors i de la quarta ab lo dit comprador..."

En tercer lloc, per ordre d'antiguetat ens cal citar un del 1293, en ell poder llegir: ..." A Agnes muller de Ramon Alarich de consell de sos fills venè a Ramon Oliver Comenador de Gardeny quatre parts i tots los drets que tenien en un corral situat en la vila d'Artesa. Afrontant d'una part en la muralla de la vila, de l'altra en les cases de Domenech de Rubió, d'altre en lo camí public i d'altra en les cases dels hereus de Ramon Alarich per preu de 36 sous jaquesos. Escrit per Pere Acerio notari public de Lleida a 18 de las kalendas de maig de 1.293"...

En darrer lloc tenim un del 1299 que diu: ...“Graida muller de Veiano Alarich, Poncio, Maria i Juliana sos fills veneren a Fra Arnaldo de Torroella Comanador de Gardeny quatre parts i tots los drets que tenien en un corral situat en la vila d´Artesa del Temple. Afrontant d´una part en lo paller del Temple i d´altres parts en la muralla de la vila i en camins publicos per preu de 20 sous jaquesos. Escrit per Bernat Manaquerra notari de Gardeny a 6 de les nones de Maig de 1.299”...

Com hem vist aquets quatre documents fan menció de la muralla de la vila, però no n hi ha cap que digui com erem aquestes muralles a on estaven situades, ni quantes portes tenien... El que sí és interessant de fer constar és que al segle XIII a Artesa hi havia muralles, i segurament que foren bastides en època anterior.

Crec que amb aquesta documentació hem contribuït, com era el nostre desig, a ampliar els horitzons de la història del nostre poble pel que fa a fixar els mots “castell” i “portal”, al mateix temps que hem envellit la història del nostre poble en vàries centúries, cosa insospitada fins que varem conèixer l´existència de la documentació existent a l´Arxiu de la Corona d´Aragó.

J.C.

CARTA DE POBLACIO DE LA TORRE DE MIRO DE TORVABI

Avui hen cregut interessant de parlar en aquests fulls d'història de la carta de població de la torre de Miró de Torvabí. Aquesta torre i els terrenys, a ella pertanyents, estarien situats en la seva major part dins del que avui és el terme municipal d'Artesa. La torre esmentada estaria emplaçada a Castelló, ens ha fet suposar aquest emplaçament la gran quantitat de ceràmiques d'aquesta época trovades en aquells indrets, els terrenys de la seva propietat s'estendrien pel nostre terme fins a la Femosa i per una altra part pel terme de Grealó, es per això que hem cregut interessant de reproduir la seva carta de població i fer unes quantes consideracions sobre el tema, perquè encara que sigui d'una manera marginal també forma part de la història del nostra poble.

Un cop acabada la reconquesta de les terreslleidatanes per Ramon Berenguer IV aquestes terres es començaren a repoblar de gent vinguda de tots els indrets de Catalunya, el comte-rei donà unes terres al referit Miró de Torvabí per a que les repobles, en una data que no coneixem. En l'any 1173 el rei Alfons I el Cast, otorgà carta de població al moradors de la torre de Miró de Torvabí, en ella els eximia de pagar tret de les prestacions que fan els seus veïns als pobladors del secà dins el terme de Lleida. Al mateix temps confirma els seus termes i afrontacions segons i posseïeu en temps del seu pare. Aquets territori d'en Miró de Torvabí confrontava segons diu l'esmentada carta de població, a l'orient amb la torre de Cortià Juny i amb la d'Alegret de Tàrrega, a migdia amb la Femosa, a l'occident amb l'honor i la torre de Ponç Oromir i al nord amb l'honor de Joan d'Albesa.

El document original es trova al Arxiu de la Corona d'Aragó (Pergamí 2112, antic armari de Gardeny, calaix 19, sac M.). El resum en català correspon a l'apartat de San Joan de Jerusalem, secció 3, lligall 2, quadern 14 del mateix Arxiu de la Corona d'Aragó. El text original escrit en llatí diu així:

In dei nomine. Sit notum conctis, quod ego Ildefonsus, dei gratia rex Aragonensis, comes Barchinonensis et marchio Provincie, dono atque concedo vobis omnibus populatoribus de illa turrem Mironis Torvabin qui modo ibi estis vel in antea ibi veritis populare quod non donetis ullum censum vel usaticum alium nisi qualem faciunt vel donant alii vestri vicini populatores de termino llerde de secano. Insuper dono vobis atque concedo totos vestros terminos sicut in vita patris mei habuistis et tenuistis. Habet autem terminos iam dicte turre, ab oriente in illa turre

de Cortia Juny et Alegreti de Tarrega; a meridie in ipso rego de Fremosa; ab occiduo in honore et in turre de Pontti Eurumir; a circio in honore de Joanis de Albesa.

Actum est in Ilerda, V nonas actobris, anno domini
MCLXXIII

Signum Ildefonsi, regis Aragonum, comitis Barchinone et marchionis Provincie.

Testes sum Guillelmus, dei gratia Ilerdensis episcopus, Jaffia baileis Ilerda Raimundus abba et Bernardus de Calidis, scriba regis, qui hoc scripsit.

Signum Guillelmi, Ilerdensis episcopi. Signum Bernardi de Clero, notari publici Ilerdensi, suscribentis ut testis. Ego Iohannes de Revitano, notarius publicus Ilerdensis, ut testis subscripto.

Aquesta torre segons el que l' historiador Josep Lladonosa i Pujol diu al volum primer de la seva història de Lleida, perduraria fins el segle XIV, en què a causa de les pestes que patiren les nostres terres, quedà sense habitants. Es molt possible que això que diu el senyor Lladonosa sigui cert perquè si després de les pestes, en què foren censats tots el llocs de Catalunya (*) hagués estat poblat podríem trobar el nombre d'habitants en el cens, així con llur nom. Fou normal que per raó de la pesta i de la consegüent emigració que aquesta produí el camp es despoblés en benefici de les ciutats i viles. El que ens portaria a fer suposar que el habitants de la dita torre poguessin passar a viure al nostre poble. Cosa bastant probable si tenim en comte la proximitat de les seves terres.

També hem pogut trobar al meteix arxiu de la Corona d'Aragó, tres documents d'època posterior que ens donen raó del terme de Torvabí, dos són del any 1279 i l'altre del 1281 els números del pergami original són 1682, 1688 y 1679. Els tres corresponen a peces de terra situades en el terme de Montlleó i que afronten amb el de Torvabí i amb el riu de la Femosa. Mitjançant aquests documents veiem que en època posterior a la concessió de la carta de població encara hi ha contància que el lloc pertany i està habitat pels descendents d'en Miró de Torvabí.

Per altra part creiem que la repoblació d'Artesa, encara que no haguem trobat per ara la carta de població, es dugué a terme en una data bastant pròxima a la de la repoblació de la torre de Miró de Torvabí, ja que tenim documentació del 1190 en què és dona fe de l'existència d'Artesa con a lloc habitat, i com podem veure aquesta data no està molt llunyana en el temps en les que hem citat per la torre Mirona.

Josep R. Gallart

(*) Recordem el cens que varem publicar al nostre butlletí del Novembre)

CONTESTA A ELS "JOVES AGRICULTORS"

(per la seva nota del 19 de gener passat)

El dia 19 de gener van ser escampades pel poble unes octavetes signades pels "JOVES AGRICULTORS". El contingut d'aquesta octaveta era prou interessant perquè des d'aquells fulls, jo els vulgui respondre. D'antuvi ho volia fer des de tres angles diferents. Com a Regidor, com a artesenc i com pagès. Després de la Reunió de Pobles, però, em sembla que no cal fer-ho, com a Regidor. Ho farè, doncs, com a artesenc i com a pagès.

COM A ARTESENC — Donat que em considero democràtic, us vull dir (a els JOVES AGRICULTORS) que trobo la vostra nota molt encertada. I no, només, perquè crec que estem en uns moments en què s'ha de consultar al poble, sinó que també hauria trobat bé, fins i tot, que aquesta nota l'haguéssiu publicada molts anys enrera, ja que, anys enrera també l'Ajuntament hauria hagut d'ésser democràtic. Es clar que llevors no era tant fàcil de demanar els comptes clars.

Com a artesenc sé que, si la vostra nota l'hagués signada el Consell Parroquial, la Unió de Pagesos, la Comissió de Festes, el Club de Fútbol o "la Femosa", a hores d'ara tothom sabríem quins individus l'havien redactada. Ningú no sap, però, qui sou a Artesa els JOVES AGRICULTORS, i això, com a demòcrata, no ho puc acceptar.

Anys endarrera, concretament, el setembre del 1966, van sortir uns fulls molt semblants, en el tò, al vostra d'ara, però encara que aquells escrits fossin signats amb pseudònims, tothom sabia qui eren els qui fèiem "La Meuca". Amb això, us vull dir que tot i que em va agradar, la vostra nota, per les denúncies que hi feu, no la puc acceptar perquè no sé qui sou.

COM A PAGES — D'entrada us he de dir que, com a pagès, soc militant del sindicat agrícola d'UNIO DE PAGESOS, per aquest mateix motiu troba normal i democràtic que d'altres pagesos, vosaltres en aquest cas, triïn de fer-se militants d'algun altre sindicat agrícola.

L'agricultura, al nostre país, travessa uns difícil moments i per a que els pagesos puguem sobreviure cal denunciar, sense plànyer-hi res, les contribucions injustes que pesen sobre la nostra terra. els abusos de l'administració que afavoreix, sempre, els intermediaris. Cal treballar per tal d'aconseguir una Seguretat Social al mateix nivell de la Rama General. Cal demanar tantes coses per a què la nostra agricultura tiri endavant, que jo, com a pagès no entenc que el vostre sindicat de **JOVES AGRICULTORS** esmerci el temps publicant notes que són pròpies d'un **PARTIT POLITIC** i no treballi per reivindicar les nostres coses.

No sé quina ha estat la vostra intenció en publicar la nota, jo només us vull donar la meva opinió del què m'ha semblat. Si voleu, quan ens coneguem, de tot això, ja en parlarem de més aprop.

Us saluda,

Adolf Costafreda

EL TEATRE DINS EL NOSTRE POBLE

Si mirem els aspectes culturals de l'any 1977, ens adonarem que un dels més importants va ésser el TEATRE. El teatre al nostra poble serà el tema a tractar en aquest article.

Destaquem, primerament, dues parts força importants dins del nostre teatre. Primer, la part del teatre clàssic o de mètode antic, i segon el teatre modern o lliure, d'aquest últim en parlaré en el proper Butlletí.

El 23 de gener es va fer l'estrena, pel "Quadre Escènic d'Artesa" de l'obra "Un mort sobre l'asfalt". Deixant de banda tota la il·lusió que hi posaren els seus components, i que estractava d'una obra escrita als anys de la postguerra però adaptada, per a què l'acció passés al nostra temps, l'obra en sí deixà molt a desitjar.

Això no obstant, la gent que anà a veure-la, aplaudí molt, però això no vol dir que la representació sortís bé. Par a la gent del poble, i donat que, els actors eren tots d'ací l'obra sortí acceptablement. La gent que ha vist una mica de teatre no sé com la va trobar, però el que és a mí, no em va agradar gens ni mica.

Quan es fa teatre, el més important no és l'acció, tot i éssent potser una de les parts més interessants, sinó la dicció i més encara quan es tracta d'una obra amb molt de diàleg com és aquesta.

La pronunciació de la nostra llengua, sabem, o si més no diem, que és difícil. Mireu, fins ara no l'havíem pogut gairebé ni llegir ni escriure, però ara que tenim molts més mitjans, ara que tenim Generalitat, ara que, potser, ens sentim molt més "catalans" no dem de fer el romançer i hem de procurar aprendre-la. Hi ha moltes maneres d'aprendre la nostra llengua, i una de les que donen millors resultats és fent TEATRE.

No ens empreya molt quan no entenem el que diuen ?;

perquè no parlen bé? Doncs ací és on jo volia arribar: Per a fer TEATRE, s'ha de saber primer, llegir i després parlar. Aquesta manca de bona expressió va estar una de les parts més llastimoses de l'obra que ara comentem. Deixà molt que desitjar la part tècnica i per altre costat, sobretot, la part de direcció.

El dia quinze de maig es posaren en escena dues obretes més, però amb un canvi remarcable de direcció (ja que els actors eren els mateixos amb poques excepcions).

L'obra o les obres, perquè eren continuació una de l'altra, i per la data triada per a la representació (homenatge a la Vallesa) van estar acceptables, però el problema de vocalització va ésser el mateix de la primera que comentavem.

El dia vint-i-cinc de juliol es va fer, dins del teatre, una de les coses més importants per a la nostra quitxalla. Els nens amb l'ajut, molt interessant, d'algunes noies i del Director del "Quadre Escènic d'Artesa" ens van fer passar una estona molt agradable rient de la desenvolтура del nens interpretant sobre les taules "El Fantasma del Castell" "La Fesrèstega domada" i una paròdia d'"El Gat amb Botes". Començant per aquesta última que és aquella en què hi ha més moviment; l'acció passa damunt de l'escena els dos primers minutis i tot l'altre temps, fins a l'acabament, a baix, a la sala. Amb les escenes a baix de la sala s'ha d'anar amb molt de compte, perquè sinó, els que anem a veure el teatre no ens adonem del què passa ni del què diuen; l'acció i la paraula es perderen, gairebé, del tot.

"La Fesrèstega domada": Potser la més simpàtica i la millor de les tres, amb l'extraordinària actuació de la nena de cal Pico i del nen de cal Joan del Fuster. Bastant fluixa l'actuació del altres actors.

A "El fantasma del Castells" que és una obra molt bonica, la direcció va fer fallida en la base del seu plantajament.

... i com ja he dit més cabdal, de l'altre mena de teatre, ja en parlaré a l'altre Butlletí.

COTURNO

Quan ja teníem aquests fulls confeccionats. la UNIO DE PAGESOS va convocar la segona VAGA DE TRACTORS. Per falta d'espai no podem informar dels seus resultats.

La participació artesenca hi ha estat prou important perquè així mateix calgui fer la valoració d'aquesta vaga des d'un punt de vista artesenc.

Esperem de que al proper Butlletí podrem informar, ampliament, des de diferents angles d'aquesta VAGA dels pagesos de Catalunya.

Per això mateix demanem la col.laboració de tots aquells artesencs que vulguin opinar sobre aquesta segona "TRACTORADA"

